

Т. Шевченко «ПЕРЕБЕНДЯ» (1839)

«**Перебѣндя**» - вірш Тараса Шевченка, написаний орієнтовно 1839 у Санкт-Петербурзі. Вірш уперше надруковано у «Кобзарі» 1840 з присвятою Євгену Гребінці. В наступних виданнях поет зняв присвяту. В «Перебенді» 25-річний Шевченко відобразив свої літературно-естетичні погляди та думки про місце поета в суспільстві.

Перебендя старий, сліпий -

Хто його не знає?

Він усюди вештається

Та на кобзі грає.

А хто грає, того знають

І дякують люде:

Він їм тугу розганяє,

Хоть сам світом нудить.

Попідтинню сіромаха

І днює й ночує;

Нема йому в світі хати;

Недоля жартує

Над старою головою,

А йому байдуже...

Сяде собі, заспіває:

«Ой не шуми, луже!»

Заспіває та й згадає,

Що він сиротина,

Пожуриться, посумує,

Сидячи під тином.

Отакий-то Перебендя,

Старий та химерний!

Заспіває про Чалого —

На Горлицю зверне;

Лірник-перебендя

З дівчатами на вигоні —
Гриця та веснянку,
А у шинку з парубками —
Сербина, Шинкарку,
З жонатими на бенкеті
(Де свекруха злая) —
Про тополю, лиху долю,
А потім — У гаю;
На базарі — про Лазаря,
Або, щоб те знали,
Тяжко-важко заспіває,
Як Січ руйнували.
Отакий-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває, засміється,
А на сльози зверне.

Вітер віє-повіває,
По полю гуляє.
На могилі кобзар сидить
Та на кобзі грає.
Кругом його степ, як море
Широке, синіє:
За могилою могила,
А там — тільки мріє.
Сивий ус, стару чуприну
Вітер розвіває;
То приляже та послуха,
Як кобзар співає,

Як серце сміється, сліпі очі плачуть...
Послуха, повіє...
Старий заховавсь
В степу на могилі, щоб ніхто не бачив,
Щоб вітер по полю слова розмахав,
Щоб люде не чули, бо то Боже слово,
То серце по волі з Богом розмовля,
То серце щебече Господнюю славу,
А думка край світа на хмарі гуля.
Орлом сизокрилим літає, ширяє,
Аж небо блакитне широкими б'є;
Спочине на сонці, його запитає,
Де воно ночує, як воно встає;
Послухає моря, що воно говорить,
Спита чорну гору: чого ти німа?
І знову на небо, бо на землі горе,
Бо на їй, широкій, куточка нема
Тому, хто все знає, тому, хто все чує:
Що море говорить, де сонце ночує —
Його на сім світі ніхто не прийма;
Один він між ними, як сонце високе,
Його знають люде, бо носить земля;
А якби почули, що він, одинокий,
Співа на могилі, з морем розмовля, —
На Божее слово вони б насміялись,
Дурним би назвали, од себе б прогнали.
Нехай понад морем, сказали б, гуля!

Добре єси, мій кобзарю,
Добре, батьку, робиш,

Що співати, розмовляти
На могилу ходиш!
Ходи собі, мій голубе,
Поки не заснуло
Твоє серце, та виспівуй,
Щоб люде не чули.
А щоб тебе не цурались,
Потурай їм, брате!
Скачи, враже, як пан каже:
На те він багатий.
Отакий-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває весільної,
А на журбу зверне.

Вправа 1. Склади українсько-англійський словник незнайомих слів до вірша Т. Шевченка «Перебендя» та вивчи їх.

Вправа 2. Прочитай пояснення до вірша Т. Шевченка «Перебендя», знайди й підкресли віділені внизу слова та словосполучення у вірші.

Пояснення до віршу Т. Шевченка «Перебендя»:

Перебендя — у «Словарі української мови» Б. Грінченка (К., 1909. — Т. 3. — С. 108) — «балагур», «капризник», «привередник», іншими словами, «дивак», «химерник».

Заспіває про Чалого... — Мовиться про історичну пісню про страту гайдамацьким загоном Гната Голого в 1741 р. полковника надвірного /620/ війська магнатів Потоцьких Сави Чалого. Чалий з 1734 р. брав участь у гайдамацькому русі, але згодом зрадив і допомагав шляхті придушувати повстання.

На Горлицю зверне... — Йдеться або про жартівливу пісню «Ой летіла горлиця через сад...», або про пісню «Ой дівчина-горлиця до козака горнеться...».

«Гриць» — часто згадувана в Шевченкових поезіях народна пісня, приписувана Марусі Чурай, «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці...».

«Веснянка» — весняна обрядова пісня.

«Сербин» — відомо кілька народних пісень про сербина. Дві з них вміщено в збірнику М. Максимовича «Украинские народные песни» (1834): «Ой, сербине, сербине! покинь сербовати...» і «Ой, сербине, сербиночку, сватай мене, дівчиночку...».

«Шинкарка» — відома в багатьох варіантах пісня про шинкарку, яку козаки (або донці, чорноморці, запорожці, чужоземці) підмовили поїхати з ними, а потім убили (серед них — «Ой там на горі...»)

Про тополю, лиху долю... — Пісня про злу свекруху, яка своїми чарами обернула невістку на тополю (Метлинский А. Народные южнорусские песни. — Киев, 1854. — С. 286 — 287).

У гаю... — Подібно розпочинається чимало пісень, серед них — «Ой за гаєм, гаєм зелененьким...» про те, як мати намовляла сина бити жінку, а той забиває її на смерть. «Ой гаю мій, гаю» — сестра з чужої сторони» пише братові листи (Там само. — С. 474. — № 59).

Про Лазаря... — жалібна лірницька псалма на євангельський сюжет про голодного старця Лазаря і багатія (запис одного з варіантів тексту див.: Малинка А. Кобзарь Петро Гарасько й лирник Максим Прищенко // Киевская старина. — 1893. — № 9. — С. 442 — 443).

Як Січ руйнували. — Йдеться про історичні пісні про зруйнування Запорозької Січі (серед них — «Славне було Запорожжє...» // Лукашевич П. Малороссийские и червонорусские народные думы и песни. — СПб., 1836. — С. 66; «Світ великий, край далекий, та ніде прожити...» // Історичні пісні. — К., 1961. — С. 559).

Вправа 3. Уважно прочитай твір Тараса Шевченка «Перебендя» та дай відповіді на запитання до тексту.

1. Хто грає на кобзі?
2. Коли і де був написаний вірш «Перебендя»?
3. Що запитує Перебендя у вірші?
4. Скільки років було Тарасові Шевченко, коли він написав вірш «Перебендя»?
5. Назви пісні, що співає Перебендя у вірші.
6. Як ти думаєш, чому він співає саме ці пісні?
7. Чому він співає про руйнування Запоріжської Січі?
8. Опиши, яким ви уявляєте собі Перебендю.

Вправа 4. Прочитай уважно тестові запитання до вірша Т. Шевченка «Перебендя» і вибери правильну відповідь.

1. Хто написав вірш «Перебендя»?

- А. Іван Котляревський.
- Б. Петро Порошенко.
- В. Тарас Шевченко.

2. На чому грає Перебендя?

- А. Сопілці.
- Б. Нервах.

Г. Кобзі.

3. Як ти думаєш, у вірші Т. Шевченка Перебендя є:

А. Молодий.

Б. Старий.

В. Дурний.

4. Де сидить Перебендя і грає на кобзі?

А. У театрі.

Б. Попідтинню.

В. Не грає зовсім.

5. Як називають дитину, яка не має батьків?

А. Сирота/ сиротина.

Б. Ледар.

В. Пан.

6. Як називалася найвідоміша збірка віршів Т. Шевченка, куди увійшов також його вірш «Перебендя»?

А. «Думи мої».

Б. «Заповіт».

В. «Кобзар».

7. Де гуляв вітер у вірші «Перебендя»?

А. По морю.

Б. По полю.

В. Не гуляє зовсім.

8. Що зруйнувала цариця Катерина? Про це згадано у вірші Т. Шевченка «Перебендя»?

А. Запорізьку Січ.

Б. Київ.

В. Нічого не зруйнувала.

Вправа 5. Склади кросворд і запитання до твору Т. Шевченка «Перебендя».

Наприклад, На якому музичному інструменті грає Перебендя:

- А. Гітарі;
- Б. скрипці;
- В. кобзі.

Вправа 6. Знайди в тексті й продовж цитати з вірша Т. Шевченка «Перебендя»:

1. Попідтинню сіромаха

І _____ й _____;

Нема йому в світі _____;

Недоля жартує

Над _____ головою,

А йому байдуже...

Сяде собі, _____:

«Ой не шуми, луже!»

Заспіває та й згадає,

Що він _____ ,

Пожуриться, посумує,

Сидячи під _____.

2. _____ віє-повіває,

По _____ гуляє.

На могилі _____ сидить

Та на _____ грає.

Кругом його степ, як _____

Широке, _____:

За могилою могила,

А там — тільки мріє.

_____ ус, стару чуприну

Вітер розвіває;

То приляже та послуха,

Як _____ співає,

Як _____ сміється, сліпі _____ плачуть...

Вправа 7. Будь готовим / готовою відповідати на запитання своїх друзів про твір Т. Шевченка «Перебендя».

